

TÜRKİYE'DE YAŞAYAN KAZAK DİASPORASI İLE İLGİLİ SOSYOLOJİK ARAŞTIRMANIN BAZI YÖNLERİ

Rakişeva Botagoz İslyamovna

CESSI Kazakistan Sosyoloji Araştırmaları Enstitüsü

Özet: Bazı değerlendirmelere göre şu anda ana vatan dışında yaşayan Kazakların sayısı yaklaşık 5 milyondur. Türkiye sınırları dahilinde de 19000-25000 arasında Kazak yaşamaktadır. Makalede Türkiye'deki Kazakların yaşadığı yerler ve Türk toplumuyla girdikleri ilişkiler incelenmektedir. Bu bağlamda yapılan sosyolojik araştırmada bilgi derleme yöntemi olarak 1-2 saat süren derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Kasım 2005 ve Eylül 2006 tarihlerinde İstanbul'da Kazak diasporasının üyeleriyle toplam 20 görüşme yapılmıştır. Makalede yapılan araştırmanın bazı bölümlerine değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Kazak diasporası, iki dillilik, Kazakça, etnik kimlik

Abstract: According to some researches the number of Kazakh people is 5 million. The number of Kazakh people living in Turkey is between 19000-25000. This article is analyzing the relations of those Kazakhs with Turkish society. In this sociological research the method of deep interview has been used. Each interview has 1-2 hours length. Between 2005 November and 2006 September totally 20 interview has been done with the Kazakh people living in Istanbul. This article covers some parts of this research.

Key Words: Migration, Kazakh diaspora in Turkey, bilingualism, kazakh language, ethnic identity

Göç olgusu her toplumda rastlanan, neredeyse her milliyetin geçtiği bir süreçtir. Kazak milliyeti de bu süreçten geçmiştir. Bazı değerlendirmelere göre şu anda ana vatan dışında yaşayan kazakların sayısı yaklaşık 5 milyondur.

Göçebe kavimlere özgü bu özellik Türkiye'deki tanınmış sosyologlardan Baykan Sezer'in kitabında ele alınmıştır. Sezer'e göre göçebe Orta Asya kavimleri tüm tarih boyunca büyük ancak ömrü kısa imparatorluklar kurmuşlar veya yerleşim merkezlerine ulaştıkları zaman çok kısa süre içerisinde yerleşik kavmin içinde asimile olmuşlardır¹.

Türkiye'de yaşayan Kazaklara baktığımızda ise asimilasyon olgusu, Türk ve Kazak halklarının arasındaki dostluk ilişkilerinin temelinde bulunan Türk hükümetinin sürdürdüğü yumuşak politikadan ve tabii ki din ortaklığından dolayı söz konusu değildir. Ancak asimilasyona direnci yüksek olan kavimler, diasporanın oluşturulması yoluna gidebilirler. Diasporanın istikrarlılığı, iyi organizasyon ve de bir dayanağın bulunmasına bağlıdır. Türk toplumuna adapte olmuş Kazaklarda gördüğümüz gibi bu dayanak görevini ideolojik bir fikir ve din üstlenebilir. Diasporada yaşayan kavimlerin yaşantısı Yüzyılın değerlendirildiğinde şu sonuca varılmaktadır. Din faktörü Kazak topluluğunun oluşturulmasında; dil, etnik kültür kimliğinin muhafaza edilmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Bilindiği gibi din, yabancı bir kültürel ortamda etnik kimliğin kabul ettirmesi ve muhafaza edilmesi için bir araç konumundadır. Kabul eden çevrede adaptasyon sürecinin bazı ortak noktaları mevcuttur. Onlardan biri diasporada yaşayan insanlara ait bir kült yapının inşa edilmesidir. Bu olay tüm etnik gruplar Müslüman-Kazaklar topluluğu için de ilk ve olması gereken bir olaydır.

Etnik Kazaklar XX y.y. 50'li yıllarında Altay Bölgesi Sindzyan-Uygur Özerk Bölgesinden ve 80'li yıllarında Afganistan ve İran'dan mülteci sıfatında Türkiye topraklarına göç etmişlerdir. Altay Bölgesi Sindzyan-Uygur Özerk Bölgesinden göç eden Kazaklar "Altay Kazaklar" olarak tanınmaktadır, İran ve Afganistan'dan göç eden Kazaklar ise "Afgan Kazaklar" olarak

¹ Baykan Sezer. Türk Sosyolojinin Ana Sorunları, Almatı (Rusça baskı) 2005. s. 78.

adlandırılmaktadır. İstanbul, Altay Kazakların (toplam 3450 aile) ve Afgan Kazakların (toplam 740 aile) yaşadığı bir yerdir².

Türkiye’de yaşayan kazaklar derli toplu bir biçimde yerleşmişlerdir. 1972 yılında Kazak diasporası Türk hükümetine başvuruda bulunarak İstanbul’da araziler tahsis edilmesini ve arazilerde inşaatların yapılmasını istemiştir. Yapılan başvuru olumlu olarak değerlendirilmiş olup inşaatın yapılması için araziler başvurunun yapıldığı yıl tahsis edilmiştir. İnşaatların yapıldığı bu yerleşim bölgesi “Kazakkent” olarak adlandırılmıştır. Daha sonra bu isim “Güneşli” olarak değiştirilmiştir. İstanbul’da kazakların yaşadığı diğer semtler ise Zeytinburnu, Küçükçekmece, Sefaköy, Örnektepe’dir. Buna rağmen kazak topluluğu yine de derli toplu bir biçimde yaşamaktadır.

Türkiye’de yaşayan Kazakların sayısı ile ilgili bilgiler birbirinden çok farklıdır ve 19000–25000 arasında değişmektedir. Örneğin, Saylau Batyrshaoğlu’nun vermiş olduğu bilgilere göre 2003 yılında Türkiye’de diasporada yaşayan kazakların sayısı yaklaşık 19000 kişidir. 2005 yılında yapılan araştırmaya göre bu sayı 25000 kişi olarak kaydedilmiştir.

Kazak topluluğunun büyük bölümü (yaklaşık 2750 aile) Marmara’da, İstanbul’un Zeytinburnu semtinde yaşamakta, Ege tarafında (İzmir’de) 120 aile, Niğde’de yaklaşık 80 aile, Ankara’da 60 aile yaşamaktadır. Ayrıca belirttiğimiz gibi Türkiye’ye yerleşen Kazaklar arasında Afganistan’dan ve İran’dan göç eden Kazaklar da mevcuttur.

Diasporada yaşayan Kazakların bugünkü durumunu tespit etmek amacıyla makalenin yazarı tarafından sosyolojik bir araştırma yapılmıştır. Bilgi derleme yöntemi olarak 1-2 saat süren derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Kasım 2005 ve Eylül 2006 tarihlerinde İstanbul’da Kazak diasporasının üyeleriyle toplam 20 görüşme yapılmıştır. Makalede, yapılan araştırmanın bazı bölümlerine değinilmektedir. Makalede italik font ile belirtilen bölümler Kazak diasporasının üyelerinin cevaplarıdır.

² Gulnara Mendikulova, Kazak Diasporu: Tarihi ve Çağdaşlık, Almatı 2006

Kazak Diasporasının Toplumsal-İletişim Sisteminde Dillerin Kullanımı ve Dilin Özdeşleşmesi

İki dilin birbirine çok yakın olması Kazak diasporasında Kazak dilinin kaybolmamasına neden olmuştur. Ayrıca Kazakların Türkiye’de derli toplu bir şekilde yerleşimi de kazak dilinin kaybolmamasında büyük rol oynamıştır. Fakat Türkiye’de yaşayan Kazakların Kazakçası Türk aksanına sahiptir. Kazak diasporasında iki dil hem Kazakça hem de Türkçe eşit olarak kullanılmaktadır. İletişim dili olarak Türkçe sonra Kazakça gelmektedir. Türk hükümetinin sürdürmekte olduğu politika, Türkçenin Kazakçaya yakın olması, diasporanın Türkiye’de derli toplu yerleşimi, Türkiye’de yaşayan Kazakların her geçen gün ana vatanla artan ilişkilerin olması gibi unsurların bulunması Kazakçanın diasporada muhafaza edilmesine neden olmuştur.

Kazak diasporasında toplumsal iletişim ortamında kullanılan ana dil Türkçe’dir. Diasporanın daha yaşlı olan kesim iletişim için genelde Kazakçayı tercih ediyor, gençler ise daha az Kazakça ve daha çok Türkçeyi tercih ediyorlar. Gençler arasında yapılan sorguların sonucunda Kazak diasporasının genç üyelerinin Türkçeyi ana dil olarak gördükleri öğrenilmiştir.

“Bizim ana dilimiz Kazakçadır. Fakat diasporanın diğer üyeleri Türkçeyi ana dil gibi bildikleri için Türkçeyi ana dil olarak saymaktadırlar. Türkçeyi iyi bilen fakat Kazakçayı hiç bilmeyen kazakların Kazakçayı ana dil olarak saymaları yanlış olur.”³

Diasporanın üyeleri ana dili olan Kazakçayı bilmediklerinden dolayı büyük bir rahatsızlık duymadıklarını söylemektedir. Diasporada yaşayan Kazaklar bu iki dilin birbirine çok yakın olmasından dolayı Kazakçanın öğrenilmesinin diaspora üyeleri özellikle onun genç üyeleri için zor olmayacağını düşünüyorlar.

“Yurt dışında yaşayan Kazakların Kazakça bilmemesinin büyük bir sorunun olacağını düşünmüyoruz. Türkiye’de yaşayan Kazakçayı bilmeyen genç Kazakların Türkçeyi çok iyi bildikleri için Kazakçayı çok kolay bir şekilde öğrenebileceklerini düşünüyoruz. Çünkü Türkçe ve Kazakça birbirine çok yakın dillerdir. Türkçeyi biliyorsanız Kazakçayı öğrenmek çok kolay olacaktır.

³ Kazak diasporasının üyeleriyle İstanbul’da yapılan görüşmeden alıntılar, Kasım 2005, İstanbul

Kazakistan’da 6 ay yaparsanız Kazakçayı çok iyi bir şekilde öğrenebilirsiniz. Fakat Çince, Özbekçe ve Rusça konuşan Kazaklar için Kazakçanın öğrenilmesi seyri 6 aydan daha fazla olacaktır. Bunun için Türkçe konuşan bir Kazak gördüğümde çok büyük bir mutluluk duyduğumu ifade etmeliyim.”⁴

Etnik Kimlik

Türkiye’de diasporada yaşayan Kazaklar kendilerini ana vatanın dışında yaşayan Kazaklar olarak görmekte, ana vatanla manevi bir bağlantı içerisinde olduklarını hissetmekte, ana vatanla her geçen gün bağlantıların yoğunlaştırılmasına yönelik çabalar göstermektedirler. Bunun en iyi örneklerden biri diasporada ve Kazakistan’da yaşayan Kazakların arasında son zamanlarda artan evliliklerin sayısıdır. Ayrıca sömestr tatillerinde çocukların Kazakistan’daki akrabalarına ya da Kazakistan’da eğitim almaları için ana vatanına gönderilmesi gibi örnekler, Türkiye’de yaşayan Kazakların ana vatanla olan bağlantıların geliştirilmesini istediklerini göstermektedir. Kazakistan’ın bağımsızlığına kavuşmasından önce diasporada yaşayan kazaklar Türk kimliğini benimseyip kendilerine “Türk’üz” diyorlardı. Böyle bir durum diğer diasporalarda yaşayan Kazaklar için da geçerli idi. Ancak Kazakistan’ın bağımsızlığına kavuşmasından sonra bu durum tamamen değişmiştir.

“...ilk önce kendilerine biz Kazak’ız, sonra Türk’üz diyorlar”

Örf ve Adetler: Uluslararası Evliliklere Karşı Tutumları

Türkiye’de diasporada yaşayan Kazakların geleneklerine gelince ise şöyle bir durum gözlemlenmiştir. Kazak örf ve adetlerin çoğu diaspora üyeleri tarafından muhafaza edilmiştir. Ancak Türkiye’de diasporada yaşayan Kazakların örf ve adetleri Türk kültüründen etkilenmiştir.

“Geleneklerde hep karışık kültürlerin izi mevcuttur. Fakat genelde geleneksel Kazak etkinlikler daha çok Kazakça kullanılarak yapılmaktadır. Kazakistan’da şu anda Kazak cd’lerin olmadığını söyleyebiliriz. Örneğin, Almatı’da “zeleniy

⁴ Kazak diasporasının üyeleriyle İstanbul’da yapılan görüşmeden alıntılar, Eylül 2006, İstanbul

bazar” denilen pazarda kazakça cd'lere rastlamak mümkün değildir. Cd'lerin hepsi Rusçadır. Kazak filmleri arıyorsun, gene yok!”

Genel Konsoloslüğün desteğiyle son yıllarda bazı bayramların kutlanmasına başlanmıştır. Örneğin, Nevruz bayramı kutlanmaktadır.

“Nevruz bayramı 3-4 yıl önce kutlanmaya başlanmıştır. Daha önce Nevruz'un açıkçası ne olduğunu bilmiyorduk, kutlamıyorduk da. Şu anda Nevruz'un kutlamalarına Kazakistan'dan gelen sanatçılar katılmaktadır. Kutlamalar saray gibi bir mekânda yapılmaktadır. Nevruz'un bu şekilde kutlanmasını düşündüğümüz için yapılan kutlamaya tüm Kazakları davet ettik”

Türkiye'de yaşayan Kazakların aile yapısı mono etnik ve sofistikedir. Fakat diğer Türk kökenli halkların temsilcileri ile (Kırım Tatar, Kırgızlar, Uygurlar, Türkler ile) karışık evlilikler de yaygındır.

Türkiye'de yaşayan Kazak erkeklerin evlenme yaşı biraz yüksektir. Onlar, maddi temel oluşturulduğu zaman yani 30 yaşlarında evlenmektedirler. Türkiye genelinde aile geçinme sorumluluğu erkeğin üzerindedir. Yüksek öğrenim görmeyen bayanlar ergenlik yaşına eriştiklerinde evlenip eşlerine aile işinde yardım etmektedirler.

Kültür Merkezlerinin Faaliyeti

İstanbul'da Türkiye'de diasporada yaşayan Kazakların kurdukları bir vakıf İstanbul Büyük Şehir Belediyesinin tahsis ettiği bir binada faaliyet göstermektedir. Vakfın ana amacı Kazakçanın öğrenilmesi için tüm şartların sağlanmasıdır. Bundan ziyade vakfın desteğiyle Kazakistanlı sanatçılarla, milletvekilleriyle görüşme ve buluşmalar organize edilmektedir. Vakıfta kazak kültürüne özgü öğeler, Kazakistan ile ilgili kitaplar, Kazakların “yurt” denilen geleneksel evinin maketleri bulunmaktadır. Bunların hepsi bayramlarda, konserlerde ve diğer etkinliklerde sergilenmektedir. Vakfın nezdinde farklı etkinliklere katılan çocuk dans grubu faaliyet göstermektedir. Ayrıca vakfın desteğiyle “Arman” adlı bir dergi yayımlanmaktadır. Derginin içeriğinde makalelerin eksikliği, ana vatanın dışında yaşayan okurlara Kazakistan'ın içinde

bulduğu durumu ve hayatı aydınlatacak Kazak yazarlarının olmaması en büyük sorun olarak görünmektedir.

Türkiye’de diasporada yaşayan Kazaklar yaşadıkları çevreye en iyi bir şekilde uyum sağlamışlardır. Zaten Türk kültürü, din ortaklığı, dil yakınlığı buna çok müsaittir.

Avrupa’da diasporada yaşayan kazaklar Türkiye ile sıkı bağlantılar halindedirler. Zaten Avrupa’da diasporada yaşayan kazaklar Avrupa’ya Türkiye’den göç etmişlerdir. Bahsettiğimiz bağ günlük yaşantısı da, kişisel iletişimde izlenebilir. Avrupa’da yaşayan Kazak diaspora üyeleri çocuklarına Türk isimleri koymakta, bayramlar, geleneksel etkinlikler Türk örf ve adetlerine göre düzenlenmektedir. Türk kökenli halkaları kültürünün birbirine yakın olması, ayrıca Avrupa’ya Türkiye’den göç eden kazakların Türkiye’de uzun süre yaşaması gibi unsurlar bunun en iyi açıklamasıdır.

Avrupa’da diasporada yaşayan Kazakların Türkiye ile olan ilişkiler Kazakistan’a nazaran daha sıklıdır. Akrabaların çoğu Türkiye’de, Çin’de, Altay’da yaşamaktadırlar. Tatiller de oralarda geçirilmekte, ölen akrabalar da oralarda defnedilmektedir.

Öte yandan Türkiye’de yaşayan kazak diasporası Kazakistan’a en yakın diaspora grubu olarak sayılmaktadır. Bu yakınlık Türkiye’nin Kazakistan’ın 1991 yılında bağımsızlığını kabul eden ilk ülkelerin arasında yer almasıyla birlikte Türkiye hükümetinin sürdürdüğü politika, iki ülke arasında vize uygulanmaması, Türk yatırımcıların Kazakistan ekonomisine katkıda bulunması gibi unsurlardan dolayı sağlanmaktadır.

